

MATICA HRVATSKA 1842–1992.

IZLOŽBA

*U OBNOVLJENOJ ILIRSKOJ DVORANI
ZAGREB, OPATIČKA 18
19. PROSINCA 1992–10. SIJEČNJA 1993.*

*MATICA HRVATSKA
MUZEJ GRADA ZAGREBA*

الجامعة
القاهرة

MATICA HRVATSKA 1842—1992.

I.

Matica hrvatska osnovana je u doba punog zamaha hrvatskoga narodnog preporoda i buđenja hrvatske nacionalne svijesti, što je dovelo do stvaranja i oblikovanja moderne hrvatske nacije: njezine kulturne i političke svijesti. Osnovali su je politički i kulturni prvaci Preporoda: grof Janko Drašković, jedan od najuglednijih i najobrazovanijih Hrvata onoga doba; Ljudevit Gaj, najenergičniji pripadnik novoga naraštaja mlade građanske inteligencije; Vjekoslav Babukić, mirni, tihi, uporni i samoprijegorni graditelj hrvatske jezične kulture; Ivan Kukuljević Sakcinski, pisac i znanstvenik, utemeljitelj moderne hrvatske historiografije; i Stanko Vraz, Slovenac koji se jedini oduševio idejama hrvatskoga narodnog preporoda i postao hrvatski pjesnik, jedan od prvaka hrvatske lirike i prvi Matičin tajnik. Osnovali su je kao književno i znanstveno društvo, sa zadaćom da potiče stvaralaštvo Hrvata na kulturnom i gospodarskom polju, te da promiče ciljeve Preporoda: ciljeve kulturne, književne, gospodarske, a preko njih i političke.

A svi se ti ciljevi mogu konačno sažeti u jedan jedini: puna nacionalna emancipacija i osamostaljenje hrvatskog naroda!

II.

Tijekom svoje povijesti *Matica hrvatska* morala je prebroditi mnoga teška i mučna razdoblja. Teror tuđinskih vlasti uvijek se najviše i najžešće obarao na nju. Svi neprijatelji Hrvatske i Hrvata znali su, da je *Matica hrvatska* stožer hrvatske misli, rasadnik hrvatske nacionalne svijesti, duhovni zaštitnik i čuvar hrvatstva.

Postojale su, doduše, za cijelo to vrijeme i hrvatske političke institucije, s prekidom u doba prve Jugoslavije postojao je i Hrvatski sabor kao simbol suvereniteta i državno-pravne posebnosti Hrvatske, ali nad njima je sve do najnovijih dana dominirala tuđinska vrhovna vlast. U takvim uvjetima jedino je *Matica hrvatska* bila neovisna hrvatska nacionalna institucija, koja nije služila nikome nego hrvatskom narodu.

Zato su je podvrgavali i pritiscima i ucjenama, kao u doba Bachova apsolutizma i Khuenove strahovlade, prijetili joj raspuštanjem kao u doba diktature Aleksandra Karađorđevi-

ća, njezinim legalnim, demokratski izabranim upravnim tijelima postavljali su policijske komesare, kao u doba Šubašićeve Banovine Hrvatske, a najzad su je izvrgnuli najbrutalnijoj represiji, zabranili mimo zakona njezino djelovanje i osuđivali njezine najistaknutije djelatnike na višegodišnje tamnice, kao u doba Brozova jugokomunizma. Sve je to izdržala i preživjela, obnovivši se u naše dane veća i jača nego što je ikada bila. Dokaz, da su njezini korijeni duboko u duši svakog Hrvata.

III.

U svojim redovima okupljala je Matica hrvatska, od prvoga dana do danas, najkreativniji i najsvjesniji sloj hrvatske inteligencije i sve najrodoljubivije hrvatske građane. Ne bi bilo pretjerano reći da nema viđenijeg Hrvata koji se istakao na polju znanosti, umjetnosti i opće kulture a da nije bio član Matice hrvatske. Svaki je Hrvat, ma tko i ma što bio, držao časnom dužnošću da bude član Matice hrvatske. U svojim organizacijama diljem Hrvatske — najprije povjereništvima, zatim pododborima, a danas ograncima — Matica hrvatska bila je središte konstruktivnog djelovanja u cijeloj domovini, od Drave do Jadrana, od Dunava do Raše, Mirne i Dragonje.

Iz krila Matice hrvatske razvile su se ubrzo mnoge značajne hrvatske kulturne institucije. Hrvatski narodni muzej ponajprije, iz kojega su kasnije izrasli svi današnji muzeji u Zagrebu. Zatim Hrvatsko gospodarsko društvo, kojemu pripada velika zasluga za gospodarsko prosvječivanje hrvatskoga seljačkog puka. Najzad i Akademija znanosti i umjetnosti, koja je doduše osnovana pod jugoslavenskim imenom, ali je duhom i radnim programima bila zapravo ponajviše hrvatska, pa danas i djeluje pod hrvatskim imenom.

I Muzej, i Gospodarsko društvo, i Akademija, bile su prve takve institucije na cijelom slavenskom Jugu.

IV.

Duh i misao hrvatstva širila je Matica hrvatska stotinama i stotinama svojih knjiga: pjesničkih i pripovjedačkih, znanstvenih i popularnih, klasičnih i suvremenih. Prva pera hrvatske književnosti i znanosti objavljivala su djela u Matici hrvatskoj; knjige najvećih

svjetskih stvaralaca prevedene su na hrvatski i tiskane u nakladi Matice hrvatske. Matica hrvatska je ubrzo nakon osnutka postala ne samo najveći nego i najugledniji hrvatski nakladnik, koji je izdavaštvo shvaćao i prakticirao kao nacionalnu dužnost a ne kao izvor zarade.

Zato se knjigama koje su izašle sa znakom Matice hrvatske nikada nije mogla osporiti vrijednost. Naprotiv! To su uvijek bila djela visoke književne, znanstvene ili pak prosvjetiteljske cijene.

Posebno valja istaći, da su izdanja Matice hrvatske uvijek bila uzorci najljepše opremljenih knjiga u Hrvatskoj, ravna grafički najreprezentativnijim knjigama u Europi. Imalo je to svoju praktičnu svrhu: lijepo opremljena knjiga privlačila je i nenavikla čitatelja da je uzme u ruku, da je prolista, pa najzad i da je pročita.

V.

Tako je Matica hrvatska ulazila u najšire redove hrvatskoga naroda. A to je i bila jedna od njezinih temeljnih ideja: prodrijeti s vrijednom knjigom u svaki kutak hrvatske domovine, u svaki hrvatski dom, u svaku hrvatsku obitelj.

Nijedna kuća, koja je posjedovala makar i najmanju biblioteku Matičinih izdanja, nije ni u najtežim vremenima bila izgubljena za Hrvatsku.

Nijedan čovjek, koji je u mladosti čitao knjige iz Omlađinske knjižnice Matice hrvatske, nikada u ovim poslijeratnim godinama nije zaboravio da je Hrvat.

VI.

Najveću brigu Matica hrvatska posvećivala je uvijek čuvanju i njegovanju hrvatskog jezika. U trenutku kad je on bio najugroženiji, u proljeće 1967, pod njezinim krovom, u krugu njezinih članova, nikla je danas već znamenita Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, koja je, čim bijaše objelodanjena, izazvala pravi gnjev komunističkih vlasti. Bio je to početak velike uloge, koju je Matica hrvatska odigrala u rastrojavanju čvrstog, samouvjerenog i protuhrvatskog komunističkog sustava. Zato jer mu se suprotstavila neobičnom odlučnošću i snagom, Matica hrvatska je, nakon sloma »hrvatskog proljeća« 1971, doživjela najbrutalniju represiju u svojoj

povijesti: njezin rad bio je policijski zabranjen iako ta zabrana nije bila ničim pravno utemeljena, njezini prvaci pali su u zatvore i tamnice, ili su pak odstranjeni iz javnog života, njezine prostorije bile su joj oduzete a imovina, osobito bogati arhiv, najvećim dijelom vandalski devastirana.

Tek s obnovom demokratske Hrvatske, 1990, obnovljena je i Matica hrvatska. Slobodna, samostalna Hrvatska znači u punom smislu riječi ostvarenje njezinih političkih ideala.

VII.

Zato se može s pravom reći, da je povijest hrvatskog naroda u posljednjih 150 godina nerazdvojno vezana uz povijet Matice hrvatske; i obratno: da se u povijesti Matice hrvatske čita povijest hrvatskog naroda u posljednjih 150 godina.

Novo doba nameće i Matici hrvatskoj nove dužnosti. U slobodnoj Hrvatskoj Matica hrvatska nije više odgovorna za slobodu Hrvatske, ali se ne može odreći odgovornosti za slobodu u Hrvatskoj: za puni demokratski, kulturni i gospodarski prosperitet domovine.

Jer Hrvatska je i nadalje, zauvijek, njezina ljubav i njezina sudbina. Jedina i nezamjenjiva.

Pa je onda i jedino što joj danas možemo poželjeti: vivat, crescat, floreat!

Dubravko Jelčić

IZ POVIJESTI MATICE HRVATSKE

I.

Tijekom 19. stoljeća utemeljene su u Zagrebu najvažnije središnje kulturne institucije. One su utemeljene s ciljem da budu trajna žarišta procesa modernizacije u hrvatskom društvu. Među njima istaknuto mjesto pripada Matici hrvatskoj koja je utemeljena u Zagrebu 10. veljače godine 1842. Toga je dana, i to na prijedlog grofa Janka Draškovića, donešena konkretna odluka, da se u krilu slavne Ilirske čitaonice u Zagrebu poradi na osnivanju financijske glavnice pod imenom Matica ilirska. Pomoću te glavnice željeli su širiti »nauku i književnost u narodnom jeziku« te dati »priliku mladeži našoj da se domorodno izобрази«. Potrebna financijska sredstva osigurala bi se na temelju dobrovoljnih prinosa iz naroda. U tu je svrhu izabran poseban odbor u koji su ušli istaknuti preporoditelji (Vjekoslav Babukić, Dimitrije Demeter, Ljudevit Gaj, kao predsjednik, te Pavao Stoos, Antun Mažuranić, Aleksa Vancas i Ljudevit Vukotinović). Za predsjednika Matice izabran je grof Janko Drašković.

Tijekom 1842. usvojena su i Pravila Matice ilirske. Ona su regulirala ciljeve njezina poslovanja i načine kako će ih što potpunije ostvariti. Prema njima, cilj je Matice »izdavati naučne, poučne knjige« u narodnom jeziku. Potrebna financijska glavnica realizirat će se dobrovoljnim prinosima ljubitelja narodne knjige (čl. 1. i 2.). Kada glavnica ponaraste, brinut će se da sagrade primjerenu zgradu u koju bi se smjestio, malo po malo, osnivajući se Muzej i Narodna biblioteka (čl. 3.). Darovi za tu svrhu primaju se i najmanji. Ipak, tko položi na jedanput ili u roku od pet godina 50 forinti postaje utemeljitelj društva (čl. 4. i 5.). Utemeljitelji dobivaju badava sve knjige ili časopise izdane od društva. Biblioteke i druge institucije dobivaju to pravo »za večna vremena« ako 100 forinti srebra polože na jedanput ili u roku od pet godina (čl. 6.). Riječ je o temeljnim pravilima koja su, uz nebitne promjene, ostala na snazi sve do 1874. godine. U skladu s intenziviranim procesima u pogledu stvaranja izvorne moderne hrvatske kulture, a koji se javljaju već nakon sloma novog apsolutizma (1860), usvojena su i nova Pravila Matice 29. studenoga 1874. A prema njima i Matica ilirska nosi od tada ime Matica hrvatska. Nova su Pravila ostala na snazi sve do sloma Monarhije (1918). Prema

njima, svrha je Matice hrvatske »širiti korisne nauke na koliko ne spadaju na strogo znanstvenu i pučku knjigu« (čl. 1a). Zatim »unapređivati beletristiku«, a koliko sredstva dopuste »glazbenu i likovnu umjetnost« (čl. 1b, c). Te iste 1874. godine za predsjednika Matice izabran je Ivan Kukuljević, pa je u toj funkciji i potpisao Pravila Matice hrvatske. Na funkciji predsjednika Matice Kukuljević je ostao punih petnaest godina, odnosno do svoje smrti (1874–1889).

II.

U skladu s ovako naznačenim programom Matičina rada javljali se se odmah i određeni problemi, koji se mogu svesti na dva temeljna pitanja: prvo, kako pridobiti što veći broj utemeljitelja te s tim u vezi rješavati i financijsku problematiku društva. I drugo, koje i kakve će se knjige izdavati, kako ih treba urediti, i za koju cijenu. U cilju rješavanja spomenutih problema Upravni je odbor odmah razaslao, a taj su primjer slijedili i kasnije, na »sva poglavarstva domovine naše (...) okružne listine — cirkulare« kojima je pozivao svu »gospodu domorodce na taj plemeniti čin«, u Maticu. Dakako, cirkularima je priložen i tekst Pravila, u kojima se govori o ciljevima Matice te o novčanim priložima i pravima utemeljitelja. Zahvaljujući upravo ovakvom angažmanu Matičinih funkcionara, prva novčana sredstva počela su brzo stizati. Već godine 1842. javilo se 34 utemeljitelja i više od četiri stotine darovatelja. Štoviše, broj se utemeljitelja stalno povećavao pa je već do kraja 1849. godine Matice imala 204 financijska utemeljitelja. Za vrijeme neoapsolutizma Matica je imala znatno manji broj novih utemeljitelja, ali je nakon njegova sloma situacija nešto poboljšana. Stoga je u Maticu do godine 1874. pristupilo više od sto novih utemeljitelja. Zahvaljujući upravo tako brojnim utemeljiteljima, koji su pridonosili stvaranju solidne financijske glavnice, Matica je vrlo brzo mogla staviti akcent na izdavačku djelatnost. No prije toga valja upozoriti, barem u kratkim crtama, tko su bili utemeljitelji Matice, i odakle su dolazili.

Prema regionalnom podrijetlu, Matičini su utemeljitelji, a jednako i darovatelji, bili iz svih krajeva Hrvatske. To znači od Istre i Dubrovnika do Županje i Vukovara, Baranje i Osijeka, a na sjeveru do Međimurja. Dakako, pretežan broj utemeljitelja bio je iz većih gradova te županijskih i trgovačkih središta. Bilo ih je iz Srijema, Bačke i Banata te Bosne, zatim Beča i Ugarske, Štajerske i Koruške, iz Češke,

posebno Praga, itd. Posebno ističem da je među utemeljiteljima Matice bilo najviše članova iz glavnog grada Zagreba. Prema socijalnom sastavu najbrojniji članovi utemeljitelji Matice bili su svećenici, a zatim, prema brojnosti, slijede činovnici. Ostale najbrojnije skupine su grofovi i vlastelini, trgovci i veletrgovci, odvjetnici, profesori i učitelji, visoki vojni funkcionari te liječnici i ljekarnici. Među darovateljima i financijskim utemeljiteljima bilo je i žena. Za sada su poznate četiri utemeljiteljice: Josipa Kulmer, barunica, Ana Kozler, domorotkinja u Zagrebu, Ivana Kamenjak, domorotkinja u Križevcima i Jelisava Prašnički u Zagrebu.

III.

Zahvaljujući upravo ovakvom odazivu darovatelja i utemeljitelja, Matica je već sredinom godine 1842. mogla donijeti odluku da *Osman* Ivana Gundulića bude prva knjiga koju će tiskati. I članovi Matice tražili su u prošlosti slavu svoga naroda. »Kada je njemačka knjiga još u povelju bila, mi imadosmo naše slavne pjesnike«, govorio je sa zanosom dugogodišnji predsjednik Matice, grof Janko Drašković. Važno je spomenuti da je *Osman* najzad objavljen godine 1844. i to u 1000 primjeraka, a Gundulićeve *Različite pjesme* god 1847. u 3000 primjeraka! Poznati književni časopis *Kolo* kojega Matica počinje tiskati od godine 1847. i kojega također dobivaju svi utemeljitelji besplatno, tiskao se svaki put u 1000 primjeraka! Osim toga, Matica je krajem gotovo svake kalendarske godine tiskala *Računsko izvješće* u kojem je objavila i malu povijest njezina rada kroz tekuću godinu. No ono što valja posebno naglasiti jest da je spomenuto *Računsko izvješće* tiskano više puta i u nakladi od 3000 primjeraka, što bez sumnje svjedoči o intenzitetu i širini Matičnih djelatnosti u to vrijeme.

Nije moguće u ovako kratkom prikazu nabrojiti sva izdanja što ih je Matica tiskala u korist svoga naroda, ali ću spomenuti da je neoapsolutizam u svim zemljama Monarhije, pa tako i u Hrvatskoj, ograničavao rad nacionalnih institucija.

Ivan Kukuljević dao je upravo tada prijedlog da Matica pokrene izdavanje novog beletrističkog časopisa pod imenom *Neven*, koji je i počeo izlaziti 1. siječnja 1852. Prema Kukuljevićevoj prijedlogu, cilj je časopisa: prvo, »buditi mladež na valjani književni rad«, i drugo, »podizati narodnu svijest u naših žena, koje, ako ne imaju u našem jeziku lijepe knjige, hvataju za tuđinstvom, na veliku štetu naše narodne stvari«. Međutim, pod pritiskom neoapsolutizma, odnosno straha od »apsa« *Neven* uskoro opada u svakom pogledu, te

najzad prestaje izlaziti godine 1857. Osim spomenutih časopisa Matica je do kraja neoapsolutizma tiskala još nekoliko vrijednih knjiga. To su najprije pjesme *Uzdasi Mandaljene pokornice* i *Saltjer Slovinski* (autor I. Gjorgji), zatim *Kristijada* (J. Palmotić) i *Uputa u pjesmenu umjetnost* (E. Sladović). Godine 1854. Matica je objavila drugo izdanje Gundulićeva *Osmana*, a 1859. *Biljarstvo* (B. Šulek). Posljednja knjiga u vrijeme neoapsolutizma bila je *Pojavi u zraku* (I. Perkovac).

Nakon sloma apsolutizma i najave ustavnog stanja, Matica je morala izdržati još jednu kušnju. Bio je to problem njezina »zduženja« s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti koja se upravo tada osnivala. Danas je to Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Većina Matičinih članova bila je za »zduženje« s Akademijom, a svoj je stav pravdala činjenicom »da se sile ne dijele«. Stoga su predlagali da Akademija vodi književni rad Matice. Financijskom glavnicom ona će i dalje samostalno upravljati. Pod tim uvjetima sklopljen je krajem godine 1868. ugovor o »zduženju« koji je ostao u funkciji do 17. ožujka 1872. Naime, niti jedna institucija nije bila zadovoljna. Govorilo se da su po srijedi administrativni razlozi, ali je bilo i financijskih. Nakon toga slijedili su prijedlozi o izradi novih pravila te promjeni imena, što je, kako je već i spomenuto, ostvareno godine 1874.

Tijekom spomenutog razdoblja Matica je morala rješavati još nekoliko važnih pitanja. To su sanacija financijskih problema (mnogi utemeljitelji ne uplaćuju redovito obećane svote), a zatim i probleme raznih zaklada. No i unatoč svim i nepovoljnim okolnostima Matica je uspjela intenzivirati i obogaćivati svoju izdavačku djelatnost. Tako je primjerice godine 1862. dala tiskati Kačićev *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* u slavu njegove obljetnice. Prigodne monografije Matica je tiskala godine 1863. u spomen 1000. godišnjice sv. apostola Ćirila i Metoda te godine 1871. u spomen 200. obljetnice hrvatskih junaka Krste Frankopana i Petra Zrinskog.

I ne samo to. Osobitu pažnju zaslužuje Matičina pomoć za tiskanje i uređivanje tada jedinog znanstvenog časopisa *Književnik*, koji je u tri godišta izlazio između 1864. i 1866. godine. Urednici *Književnika* bili su Franjo Rački te članovi Matice Vatroslav Jagić i Josip Torbar. S njima je Matica sklopila ugovor prema kojemu će ona otkupljivati 250 primjeraka za svoje utemeljitelje. Važno je spomenuti da je *Književnik* okupio oko sebe tada najbolje znanstvenike (autore), a njegov je sadržaj imao tri glavne cjeline. Prvi dio obrađivao je »Jezikoslovlje i povijest hrvatske književnosti« itd., a treći, »Matematiku i prirodne znanosti«. Drugom i

trećom godištu dodane su još nove tematske cjeline. To su: »Kratke književne vesti«, i »Naputak za opisivanje običaja koji u narodu žive«, te »Meteorološkike pažnje«. *Književnik* je također imao i stalne pretplatnike, što također govori o njegovom značenju.

Godine 1869. Matica je pokrenula izdavanje dobro uređenog beletrističkog časopisa *Vijenac* zabavi i pouci. Prema odluci Akademijinog odbora koji je vodio Matičine poslove, i svi članovi Matice, odnosno njezini utemeljitelji, dobivali su *Vijenac* besplatno. Glavni razlog takvoj odluci jest činjenica što je Matica pridonosila za *Vijenac* 2/3 od određene pretplate kao subvenciju. Zato je i bio za nju preskup, pa je najzad i prešao u ruke Dioničke tiskare u Zagrebu (1873). Ipak valja naglasiti da je temeljni zadatak Matičina *Vijenca* bio objavljivati ono »čime se svaki bolji zabavnik diči«, što drugim riječima znači, da postane »tribina oko koje će se okupljati široki krug književnika i pregalaca na polju kulture i umjetnosti«. *Vijenac* je također želio postati časopis »koji vodi računa o napretku i boljitku drage nam domovine«. Oko *Vijenca* su se okupljali najbolji književnici njegova vremena pa je zato bio u mogućnosti da svojim sadržajima širi »horizonte kod čitalaca«. Njegovi su suradnici August Šenoa, Ivan Perkovac, Franjo Marković, Tade Smičkilas, Ivan Kukuljević, Vjekoslav Klaić i mnogi drugi. Tadašnja nastojanja hrvatskih pisaca isticala su afirmaciju istinskih vrijednosti, što znači primat literarnog, umjetničkog i znanstvenog nad sentimentalnim i zastarjelim. Zato su nastojali otkloniti mogućnost da iz tobože patriotskih razloga objavljuju i hvale osrednja ostvarenja. Stoga biti u to vrijeme suradnikom *Vijenca* značilo je uživati potvrdu »spisateljskog« umijeća.

Zahvaljujući brojnim utemeljiteljima, a osobito financijskim prinosnicima, kao i utemeljiteljima brojnih zaklada Matica je već za vrijeme Kukuljevićeve uprave mogla objaviti više od 100 naslova, odnosno trajno vrijednih knjiga iz svih područja javnog života, primjerice, iz opće i hrvatske povijesti, književnosti domaće i strane, iz područja prirodnih znanosti (bilinstva, kemije), zatim iz područja umjetnosti i glazbe, trgovine i obrta, pomorstva i rudarstva, zemljopisa itd. Spomenut ću barem neke autore: Ivan Kukuljević Sakcinski objavio je sljedeće knjige: *Jure Glović, prozvan Julijo Klovio*, hrvatski sitnoslikar, zatim, *Znameniti Hrvati prošlih vjekova*, te, *Povijest porodice Draškovića Trakošćanskih*. Kasnije predsjednik Matice, Tade Smičkilas objavio je monografiju *Hrvatska povijest* u dva sveska koja je i do danas zadržala svoju vrijednost. Brojna pjesnička djela, kao i pripovijetke, objavili su brojni hrvatski pjesnici i književnici: August Šenoa, Josip Eugen Tomić, Janko Jurković, Franjo Marković, Ksaver Šandor Đalski, Luka Botić, Vjenceslav Novak i mnogi

drugi. Iz područja hrvatske glazbe Matica je objavila brojna Kuhačeva i Zajčeva djela. O bilinstvu i kemiji pisao je Bogoslav Šulek, a o rudarstvu Mijo Kišpatić. O gorućim problemima narodnog gospodarstva i trgovine pisali su, uz Blaža Lorkovića, i poznati hrvatski veletrgovci Mijo Krešić i Ante Jakić. Sva trojica su također mnogo pridonosila razvoju opće hrvatske kulture pa i umjetnosti. Osim toga, Blaž Lorković objavio je još godine 1863. vrijednu knjigu pod naslovom: *Žena u kući i društvu*. Obrazovanju pučanstva, osobito žena, Matica je oduvijek posvećivala mnogo pažnje. Uspjelije književne radove Matica je nagrađivala. Tako je godine 1881. književnu nagradu dobio hrvatski učitelj i rodoljub Mijat Stojanović za svoje djelo *Slike iz života hrvatskog naroda u Slavoniji i Srijemu*. Financijski troškovi za ovu knjigu namireni su iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića, koja je u tu svrhu utemeljena godine 1877.

Za raspačavanje Matičinih publikacija uvedena je godine 1876. funkcija stalnih povjerenika. Do kraja 1891. takvih je povjerenika bilo više od 400, a djelovali su u brojnim mjestima Hrvatske i Slavonije, zajedno s Dalmacijom, Istrom i pripadajućim otocima, a bilo ih je i u Bosni i Hercegovini. Tako je, primjerice, u samom gradu Sarajevu Matica imala povjerenika za raspačavanje svojih knjiga, u Travniku, i tako redom. Osim toga, krajem 19. stoljeća, Matica je imala više od 1100 utemeljitelja, te više od 9. 700 financijskih članova prinosnika. Valja također reći da se na molbe Matice i sam Hrvatski sabor povremeno angažirao u saniranju financijske problematike. U više navrata dotirao je Matici kao pripomoć određene financijske svote.

Iako je u cijelom Matičinom radu već unaprijed bila isključena svaka politika, ipak su članovi Matice, upravo kao i svi njezini suradnici, budno pratili razvoj političkih situacija u zemlji i svijetu. Kada je Austro-Ugarska stekla godine 1878. na Berlinskom kongresu »pravo« na okupaciju Bosne i Hercegovine, Matičin je tajnik prof. Ivan Kostrenčić dao prijedlog da ona izda knjigu o Bosni »u kojoj bi se svi odnošaji ove zemlje razjasnili nama i tuđem svijetu«. Kako je u međuvremenu već razgovarao s povjesničarom Vjekoslavom Klaićem »koji je već duže vremena radio na povijesti Bosne« Matica je prihvatila taj prijedlog.

Tako je Klaić napisao svoju poznatu knjigu: *Bosna. Podaci o zemljopisu i povijesti Bosne i Hercegovine*, a koju je Matica objavila još iste 1878. godine. Vrijedno je također spomenuti da je poznati hrvatski književnik prof. Franjo Marković predložio Matici da bi ona, s obzirom na razvoj političkih događaja u Bosni, »koga poslala u Bosnu koji bi hrvatsku javnost o svemu obaviješćivao«. Ta je stvar nakon dužeg pretresa prepuštena odluci Ivana Kukuljevića. Radilo se,

naime, o poznatim događajima godine 1878. kada je gotovo sto tisuća Hrvata prebjeglo u Hrvatsku! Novu knjigu o Bosni i Hercegovini, uključujući i probleme njene aneksije, Matica je objavila godine 1910. Njezin je autor Mihovil Mandić, povjesničar iz Sarajeva.

U skladu sa svojim posebnim zadacima, Matica je davala inicijativu za pokretanje mnogih kulturnih akcija, koje je najčešće sama organizirala i financijski pomagala. Takve su financijska suradnja kod podizanja javnih spomenika. Primjerice Ivanu Gunduliću u Dubrovniku, Andriji Kačiću Miošiću u Makarskoj, izrada poprsja Augustu Šenoi na Zrinjevcu u Zagrebu, te izrada poprsja slavnoga biskupa i mecene Josipa Jurja Strossmayera, koje se još i danas čuva u zgradi Matice hrvatske u Zagrebu, a za koje je Matica platila kiparu Rudolfu Valdecu 2. 200 forinti godine 1902. No, prema ocjeni mnogih stručnjaka, među najsajnije Matičine inicijative, spada svakako organizirano skupljanje hrvatskih narodnih pjesama, koje je ona pokrenula već godine 1877. Opširan *Poziv* s uputama za sabiranje spomenutih hrvatskih narodnih pjesama sastavio je Tade Smičklas, i on je objavljen u poznatom časopisu *Vijenac*. U njemu se također spominje da je predsjednik Ivan Kukuljević već poklonio Matici svoje zbirke narodnih pjesama i cijelu Tommaseovu zbirku sa 300 pjesama iz Dalmacije, da Matica ima zbirku istaknutog rodoljuba Mihovila Pavlinovića s oko 1400 pjesama i Šime Ljubića te zbirku Marjanovićeve, Rakovčevu i druge. Od preko 100 skupljenih zbirki, koje se danas čuvaju u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Matica je objavila deset svezaka hrvatskih narodnih pjesama!

Dakako, nemoguće je ovdje nabrojiti sve Matičine akcije i sva njezina izdanja tijekom druge polovice 19. st. Ipak, među najznačajnije spada osnivanje Društva hrvatskih književnika godine 1900. u njenim prostorijama, odnosno današnjoj njezinoj zgradi u Matičinoj ulici u Zagrebu. Utemeljivanje ove institucije Matica je i financijski pomagala. Prvi predsjednik ovoga društva bio je vitez Ivan Trnski, istaknuti pripadnik sada već davnog preporodnoga razdoblja, koji je tada imao 80 godina. Trnski je u 81. godini života preuzeo i uredništvo časopisa *Vijenac*, koji se tada smatrao i obiteljskim listom. Po preuzimanju uredništva, Trnski se posebnim proglasom obratio na »rodoljubivo pučanstvo, osobito rodoljubive gospoje, pozivajući ih, da se svuda po gradovima i većim mjestima slože u odbore, te tako u narodu razviju smisao za zdravu hrvatsku knjigu«.

Vijenac je odigrao značajnu ulogu u afirmiranju hrvatske kulture kao središnji, a ponekad i jedini književni časopis. Ipak, podršku je Matice izgubio godine 1903. kada je prešao u ruke »mladih«. Oni su, naime, došli u sukob sa stajalištima

»starih« u vrijeme tzv. hrvatske Moderne kojima je pripadao i novi predsjednik Matice Đuro Arnold, pripadnik konzervativnih stajališta. Umjesto *Vijenca* Matica je godine 1906. pokrenula novi časopis *Glas Matice hrvatske* koji izlazi u Zagrebu pune četiri godine. Bila je to znanstveno informativna i polemička revija koja je zastupala konzervativne ideje »starih«. Uz brojne suradnike ističu se Vj. Klaić, A. Bazala, Eugen Tomić, te A. G. Matoš. List je zamišljen i kao protuteža *Savremeniku*, iza kojega sa svojim idejama stoje pripadnici mlade generacije, tzv. »mladi«. Do kompromisa je najzad došlo na glavnoj skupštini Matice hrvatske što je održana 3. travnja godine 1910. Krsto Pavletić, kao Matičin potpredsjednik, isticao je potrebu »širokih obzorja« i zadovoljenja kulturnih težnji, bez obzira »na momentane pojedinačne ukuse«. Matica treba da bude pristupačna »svim strujama«, ali uza sve to »sigurna izbiračica onoga što je najbolje po opće priznatom ukusu«. Na liniji izmirenja, a koje ima i određenu političku pozadinu, Matica je odlučila pomagati *Savremenik*, a uvrstila je u svoja izdanja i djela »mladih«. Ipak valja kazati, da se do kraja godine 1914. broj Matičinih naslova popeo na četiri stotine, što nije moglo ostati bez odjeka na razinu opće kulture pučanstva.

Na kraju ovog tek sažetog pregleda o Matičinu značenju, kao i njezinu radu, valja kazati da je ona uvijek bila prihvaćena u hrvatskoj javnosti. O tome svjedoči njezin uspjeh, primjerice podatak prema kojemu ona potkraj 19. stoljeća ima više od milijun otisnutih primjeraka. Uz to, imala je više od deset tisuća članova.

O cjelokupnoj Matičinoj orijentaciji možda najbolje svjedoči govor njezinoga novog predsjednika Tade Smičiklasa, što ga je održao sredinom godine 1895. na glavnoj skupštini Matice. Nakon uvodnog dijela, u kojem je istakao da Matica stoji u srcu svega naroda, jer osjeća i svaku njegovu nevolju, rekao je da nam sve to »podaje veliku utjehu, jer vidimo da narod hrvatski postaje društvo svjesno, koje osjeća živu potrebu za jedinstvenim snažnim napretkom, dostojnim imena i časti jednog napredujućeg naroda«. Također je poželio da Matičina uprava ne bi možda »kojim nespretnim činom« pokvarila dobru volju pučanstva. Iako ljudi rado ne slušaju prigovore svome radu, odbornici Matice, kazao je Smičiklas, moraju »upravo hlepiti za prigovorom, da vide još bolje svoje slabosti, da svaku manu odstrane, i da nikada na svome putu napredovati ne prestanu«. Takvi stavovi doista svjedoče o modernim demokratskim opredjeljenjima istaknutog hrvatskog povjesničara i predsjednika Matice hrvatske, ali i o tadašnjem radu Matice.

Agneza Szabo

Korištena literatura:

T. Smičiklas i Fr. Marković, Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Spomeni knjiga, Zagreb 1892.

J. Ravić, M. Somborac, Matica hrvatska 1842–1962, Zagreb 1963.

A. Szabo, Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu II. 1860–1873, Zagreb 1988.

KATALOG

U SPOMEN UTEMELJITELJIMA MATICE HRVATSKE

1. Ilirska čitaonica

4. kolovoza 1838. osnovana je u Zagrebu Ilirska čitaonica na poticaj grofa Janka Draškovića, gradskog suca Josipa Štajdahera, Stjepana Pogledića i Valentina Vrančića. Nalazila se na Gornjemu gradu k. br. 173, kasnije Kipni trg 3 u zgradi izgrađenoj početkom 19. stoljeća. Svrha Čitaonice bila je razvijanje korisnih znanosti, nabavljanje knjiga, novina i dr. radi općeg dobra domovine.

1.1.

Osnova Čitaonice zagrebačke
Zagreb, 17. lipnja. 1838.
rukopis

HAZ, Archivum civitatis Zagrablensis, Acta politica, g. 1838, prilog
broju 2102

1.2.

Osnova Čitaonice zagrebačke
U Zagrebu, 17. lipnja 1838.
tisak
MGZ A-812-1

1.3.

«Zahtjev za osnivanje Čitaonice zagrebske»
Zagreb, 23. lipnja 1838.

grof Janko Drašković moli gradski Magistrat za dozvolu osnivanja
čitaonice
rukopis

HAZ, Archivum civitatis Zagrablensis, Acta politica, g. 1838, br. 2102

1.4.

grof Janko Drašković
prvi predsjednik Čitaonice zagrebačke od 1838-1842. godine
Beč, 1935.
bakropis, 130x118 mm
sign. nečitka
autograf tintom »Grof Janko Drašković«
MGZ 5379

1.5.

Protokol čitaonice ilirske zagrepske, početak godine 1838.
Knjiga zapisnika ilirske narodne čitaonice u Zagrebu, od 14. srpnja,
1838. do 1. svibnja 1845. godine
rukopis, pisao vlastoručno Vjekoslav Babukić, prvi tajnik ilirske
narodne čitaonice
MH

1.6.

Zgrada prve »Ilirske čitaonice«
Kipni trg 3
početak 19. stoljeća, (zgrada srušena 1931)
nacrti: tlocrt prizemlja, pogled na krovšte, presjek A-B
crtaci papir, tuš, kolorirano, 36x26 cm
sign. d. d. »Gezeichnet im Monat Juny 1860 Jambrišak«
fond GPZ HAZ

1.7.

Zgrada Kipni trg 3
fotograf nepoznat, oko 1900.
MGZ fototeka

1.8.

Oglas Ljudevita Gaja o otvaranju tiskare
Zagreb, 1. siječnja, 1838.
ilustrirani oglas o otvorenoj tiskari smještenoj u unajmljenom stanu u
Gornjem gradu, Kapucinska ulica k. br. 7
PMH G 1128

1.9.

Ljudevit Gaj
portret namijenjen za prodaju i poklon u svrhu stjecanja pobornika
J. Staub, Beč, 1838.
litografija, 385x290 mm
sign. l. d. »Staub 838«
MGZ 3200

1.10.

Slova i vinjete iz tiskare Ljudevita Gaja
nova, akademski čista francuska slova, ukrasi za naslovne stranice i
svečane okvire
Prag, oko 1837.
drvo, olovo
MGZ 4376

2. Matica ilirska

10. veljače 1842. godine na sjednici Ilirske čitaonice, na prijedlog Janka Draškovića, osnovana je Matica ilirska kao glavnica. Sabrana je glavnica koja će služiti izdavanju knjiga. Prvi odbor činili su Ljudevit Gaj, Pavao Stooš, Antun Mažuranić, Ljudevit Vukotinović, Vjekoslav Babukić i Aleksa Vancaš. 1842. godine Zagreb ima 16.000 stanovnika.

2.1.

Zahjev za osnivanje Matice ilirske i osnova Matice ilirske grof Janko Drašković podnosi zahtjev gradskom Magistratu da odobri i podupre osnivanje Matice ilirske te Prijedlog o tiskanju hrvatskih klasika

Zagreb, 12. ožujka, 1842.

HAZ, Archivum civitatis Zagrabienſis, Acta politica, 1842, br 2259

NSB, Sign. I.-2678

2.2.

grof Janko Drašković
prvi predsjednik Matice ilirske od 1842. do 1850.

František Wiehl, Zagreb, oko 1845.

ulje na platnu, 79,5x64,6 cm

sign. l. d. »F. Wiehl«

MH

2.3.

Vjekoslav Babukić

prvi tajnik Matice ilirske od 1842. do 1846. fotografija Franjo Pommer,
Zagreb, oko 1860.

MGZ fototeka

2.4.

Zagreb 1842. godine

Ulazak Alberta Nugenta i njegovih slobodnjaka u Zagreb prigodom
instalacije bana Hallera, 18. listopada, 1842.

Carl Goebel, Beč, 1842.

kolorirana litografija, 581x780 mm

sign. l. d. »Goebel«

MGZ 1279

2.5.

Zagreb, plan Gornjeg grada iz 1845.

izrađen povodom »srpanjskih ųrtava« u sukobu »narodnjaka« i
»madarona« 29. srpnja, 1845. godine navečer.

autor nepoznat, Zagreb, 1845.

papir, akvarelirani crteų tušem, 410x320 mm

MGZ 183

2.6.

Račun Matice ilirske za narodno književstvo sabrane po nastojanju
Čitaonice zagrebačke za godinu 1842.
u Zagrebu, 1843.
MH

2.7.

Račun Matice ilirske za narodno književstvo koncem godišta 1845
u Beču, tiskom Jermenskoga manastira
MGZ

2.8.

Račun od Matice za književnost ilirsku za godišta 1847, 1848. i 1849.
U Zagrebu, 1850. Tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja
MGZ

2.9.

Ivan Gundulić. Djela Ivana Gundulića. Knjiga parva. *Osman* u dvadeset
pjevanjeh.
Zagreb, 1844.
»Osman« s dopunom Ivana Mažuranića (XIV. i XV. pjevanje), prva je
knjiga objavljena u Zagrebu troškom narodne Matice.
MH

2.10.

Ivan Gundulić
A. Nardello, Venezia, oko 1820.
litografija, 370x280 mm
sign. l. d. »A. Nardello dic« d. d. »P. Lit. Deyé in Venezia«
MGZ 3090

2.11.

Ivan Gundulić
Djela Ivana Gundulića. Knjiga druga. *Različite pjesni.*
Zagreb, 1847.
MH

2.12.

Dimitrije Demeter. Dramatička pokušnja Dra. Dimitrija Demetra. Dio
drugi. *Teuta*. Izdano »Troškom narodne Matice u Zagrebu«.
Beč, 1844.
MH

2.13.

Dimitrije Demeter
August Selb, Beč, 1836.
litografija, 310x250 mm
sign. l. d. »Selb, a. 1836«
PMH, zbirka Mažuranić

2.14.

Književni oglas za časopis »Kolo«
povodom tiskanja prve knjige časopisa »Kolo«, članci za literaturu,
umjetnost i narodni život.
U Zagrebu, 1. siječnja, 1842.
Dragutin Rakovac, Stanko Vraz, Ljudevit Vukotinović.
HAZ, ostavština Makanec, fascikl književni oglasi

2.15.

»Kolo«. Članci za literaturu, umjetnost i narodni život. Knjiga IV.
Urednik Stanko Vraz. Troškom narodne Matice ilirske.
Zagreb, 1847.
MH

2.16.

Stanko Vraz
tajnik Matice ilirske od 1846. do 1851.
Mihael Stroy, Zagreb, 1841.
ulje na platnu, 42x34 cm
sign. l. d. »Stroy pinx 841«
MG HAZU

2.17.

Novčarka (mošnjja) Stanka Vraza
Zagreb, oko 1840.
crno-bijele staklene perlice, metalna zrnca, metalni protoni; duž. 25
cm u obliku kese s prorezom u sredini, stisnuta u dva gravirana
protona.
MGZ 291

2.18.

Ilirska crvenkapa Dragutina Rakovca
Zagreb, vjerojatno Josip Tömör, zagrebački trgovac i sukнар, oko 1840.
sukno, pozamanterija, koža, glot; vis. 24 cm
MGZ 297

3. Narodni dom 1847. godine

Kupnjom Narodnog doma grad Zagreb dobio je sjedište svih društvenih i kulturnih institucija. Zgrada je udomila Čitaonicu i Maticu ilirsku, Narodni muzej, Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo. Drugi dan, kako je kupljen Narodni dom, napisao je zanosno Ljudevit Vukotinović: »Ova kuća bit će nam »bijeli dvori«...« u Narodnim Novinama. Adaptacijom palače za svoje potrebe Narodni dom je dobio dvoranu, najveću svečanu prostoriju za razne prigode, od balova do zasjedanja skupštine, koja je postala pojam te se tako popularno nazivala i čitava zgrada u Opatičkoj ulici 18.

3.1.

Vijest da je 26. veljače 1846. za Narodni dom kupljena kuća grofa Karla Draškovića.

Zagreb, Narodne Novine, br. 18 od 4. ožujka, 1846.

3.2.

Katastarska karta sl. i. kr. glavnoga grada Zagreba, Gornji grad, Reg. br. 588, list 6a, M 1:2880

Zagreb, 1862.

papir, crtež tušem, kolorirano, 580x710 mm

MGZ

3.3.

Narodni dom ili »Dvorana«

Zagreb, Opatička 18.

Bartol Felbinger (?), 1838–39.

nacrti: istočno pročelje, zapadno pročelje, presjek sjever–jug
crtež tušem i akvarel, 415x504 mm, 415x564 mm, 440x663 mm

PMH planoteka 21203, 21204, 21205

3.4.

Narodni dom ili »Dvorana«

nacrti (originali zagubljeni): tlocrt I. kata, tlocrt II. kata (olovkom unesene izmjene za preuređenje »Dvorane«), poprečni presjek istok–zapad (tušem nanesene kote i izmjene kod preuređenja »Dvorane« 1847), nacrt istočnog pročelja (idejno rješenje), skica sjevernog zida »Dvorane« sa shemom rasporeda kazeta na stropu.

RZH fototeka, arhitektonska dokumentacija

3.5.

Crtež Narodnog doma s ogradom od kovanog željeza i četiri jablana s poledine »Koledara za puk. Za prestupnu godinu 1848

Zagreb, 1848.

MGZ

3.6.

Pogled na Narodni dom iz Kazališne ulice
fotografija iz albuma Ludviga Schwoissera »Uspomena na Zagreb«
Zagreb, 1864.
MGZ 4859

3.7.

Pogled na istočnu fasadu Narodnog doma s vrtom
razglednica, naklada Julija Hühna
Zagreb, oko 1880.
MGZ, fototeka

3.8.

Svečano otvorenje dvorane zagrebačke u Narodnom domu 8. veljače,
1847.
Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska, br. 7, str. 27, u subotu 13.
veljače, 1847.

3.9.

Ples u dvorani Narodnog doma
anonimni crtač, Zagreb, oko 1860.
akvarel, 18x22 cm
MGZ pohrana (vlasništvo Prof. Zdenka Šenoc)

3.10.

Plesni red s pravničkog plesa
Zagreb, Dvorana narodnog doma, 12. veljače 1848.
papir, zlatotisak, vis. 11 cm
Plesni red u obliku lepeze s popisom plesova koji su dobivale dame na
svečanom plesu u Dvorani.
MGZ 1020

3.11.

Plesni red s pravničkog plesa
Zagreb, Dvorana narodnog doma, 12. veljače 1848.
karton na preklop, tisak, 7x5 cm
Ovaj »Red igranjah« dobivala su gospoda na plesu u Dvorani.
MGZ 4705

3.12.

Spomen vrpca s pravničkog plesa
Zagreb, Dvorana narodnog doma, 12. veljače 1848.
bijela svilena vrpca, tisak u crnoj boji, vel. 19,5 cm
Ovu vrpcu dobivale su dame na ulazu u plesnu dvoranu Narodnog
doma. Na vrpci su otisnuti rodoljubni stihovi.
MGZ 4725

3.13.

»Dvorane zagrebačke karte«
karte za tarok sa slikama narodnih nošnji i kostimima s praizvedbe
opere »Ljubav i zloba« te vedutama povijesnih hrvatskih gradova i
najistaknutijih zgrada u Zagrebu,
izdao Josip Bäck, u Zagrebu, 1847.
karta Vb »Narodni dom ili Dvorana«
karta SRCE DAMA–karta junakinje predstavlja groficu Sidoniju
Erdödy–Rubido u ulozi Ljubice na praizvedbi prve hrvatske opere
»Ljubav i zloba« 1846.
PMH 1306a

3.14.

Ban Josip Jelačić
Josef Kriehuber, Beč, oko 1848.
kolorirana litografija, 360x265 mm
sign l. d. »Kriehuber«
MGZ 3158

4. Časopisi Matice ilirske

Godine 1850. ugasila se Čitaonica. Matica ilirska postala je samostalna. S uvođenjem Bachova apsolutizma dolaze teška vremena, njemački jezik uvodi se u urede, škole i sve pore života. Izdavaštvo Matice jedva postoji. Do godine 1875. izdano je tek oko 25 knjiga. U tom razdoblju velika pažnja posvećuje se izdavanju časopisa, na što se troše velika sredstva. Časopisi se imaju čitati u svakoj obitelji, u svakomu domu.

4.1.

Ambroz Vranyczany
predsjednik Matice ilirske od 1851. do 1857. godine
František Wiehl, Zagreb, 1844.
ulje na platnu, 64x50,5 cm
sign. sr. d. »F. Wiehl 844«
Privatno vlasništvo, Zagreb

4.2.

Ivan Mažuranić
predsjednik Matice ilirske od 1858. do 1872. godine
slikali August Alexius Canci, Tommaso da Rin i Francesco Beda,
Hrvatska?, 1873.
ulje na platnu, 78x64 cm
sign. d. d. »Canzio Darin beda 1873«
PMH 2776

4.3.

»Neven« zabavni i poučni list
Tečaj I. Odgovorni urednik Mirko Bogović. Izlazi troškom Matice ilirske
svake nedjelje jedamput, i to u četvrtak, na cijelom arku
u Zagrebu, 1852.
MH

4.4.

Mirko Bogović
urednik »Nevena« 1852.
fotografija Franjo Pommer, Zagreb, 1857.
MGZ fototeka

4.5.

»Književnik« časopis za jezik i povijest hrvatsku i srpsku i prirodne
znanosti. Uređuju i izdaju potporom Matice ilirske Dr. Franjo Rački,
Vatroslav Jagić, Josip Torbar.
Godina I.
u Zagrebu, 1864.
MGZ

4.6.

Dr. Franjo Rački
urednik »Književnika« i prvi predsjednik JAZU
Izdavanjem »Književnika« 1864. do 1866. Matica je anticipirala
suradnju s JAZU u Zagrebu 1868. do 1873.
fotografija Ivan Standl, Zagreb, oko 1860.
MGZ fototeka

4.7.

Vatroslav Jagić
urednik »Književnika« i tajnik Matice ilirske
fotografija Franz Stagl, Beč, oko 1860.
MGZ fototeka

4.8.

»Vienac zabavi i pouci«
izdaje Matica ilirska. Tečaj I. Urednik Gjuro Stjepan Deželić. Izlazi
svake subote.
u Zagrebu, 1869.
MH

4.9.

Gjuro Stjepan Deželić
prvi urednik »Vienca« 1869. godine
fotografija Ivan Standl, Zagreb, oko 1880
MGZ fototeka

4.10.

Franjo Marković
urednik »Vienca« 1873. godine, posljednjeg broja izdanog potporom
Matice ilirske od 15. ožujka, 1873.
MGZ fototeka

5. Matica hrvatska

Godine 1874. Matica ilirska promijenila je ime u Matica hrvatska. U razdoblju predsjedanja Maticom hrvatskom Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Tadije Smičiklasa, od 1874. do 1901. godine, Matica izdaje djela tadašnjih najboljih hrvatskih književnika, prijevode iz klasičnih jezika te postaje jednom od najzaslužnijih nacionalnih ustanova. Godine 1886. posjeduje svoju vlastitu zgradu na Akademičkom trgu br. 5, čijom izgradnjom je pridonijela formiranju elitne urbane četvrti Donjega grada na obodu najljepše zelene parkovne površine.

Na samom početku XX. stoljeća, 17. ožujka, 1900. godine Matica hrvatska i Društvo hrvatskih umjetnika osnovali su Društvo hrvatskih književnika. 1906. godine Društvo hrvatskih književnika pokrenulo je izdavanje časopisa »Savremeni« uz pomoć Matice, a Matica hrvatska izdaje »Glas Matice hrvatske« od 1906. do 1909. godine.

5.1.

Matija Mesić

predsjednik Matice hrvatske od 1872. do 1874. godine

Zlatko Bielen, 1992.

ulje na platnu (kopija originala), 85x70 cm

Pravni Fakultet, Zagreb

5.2.

Ivan Kukuljević Sakcinski

predsjednik Matice hrvatske od 1874. do 1889. godine

Albert Moses, Hrvatska, 1876.

ulje na platnu, 79x63 cm

sign. d. d. »Moses 876«

PMH 26870

5.3.

Tadija Smičiklas

predsjednik Matice hrvatske od 1889. do 1901. godine

Zagreb, oko 1910.

ulje na platnu, 99x82 cm

MH

5.4.

Ivan Trnski

predsjednik Matice hrvatske 1901. godine i prvi predsjednik Društva

hrvatskih književnika

fotografija Ivana Varga, Zagreb, 1887.

MGZ

5.5.

Spomen–knjiga. Matica hrvatska od god. 1842. do god. 1992.
napisali Tade Smičiklas i Franjo Marković
u Zagrebu, 1892.
MH

5.6.

Tadija Smičiklas
fotografija Ivan Varga, Zagreb, oko 1880.
MGZ fototeka

5.7.

August Šenoa
medalja
Rudolf Spiegler, Zagreb, 1962.
avers: portret književnika
MGZ 5021

5.8.

August Šenoa
potpredsjednik Matice hrvatske od 1877. do 1881. godine
fotografija Ivan Standl, Zagreb, oko 1878.
MGZ fototeka

5.9.

»Glas Matice hrvatske«
izdaje Matica hrvatska. Godina I. izlazi 10. i 25. u mjesecu.
u Zagrebu, 1906.
MGZ

6. Zgrada Matice hrvatske sagrađena 1886. godine na Akademičkom trgu br. 5 po graditelju Ferdi Kondratu.

6.1.

Odlukom gradskog zastupstva sl. i kr. glavnoga grada Zagreba na sjednici Skupštine od 5, 6, i 12. travnja, 1886. godine pod predsjedanjem gradskog načelnika Nikole Badovinca, a na prijedlog gradskog vijećnika Gjura Deželića u povodu molbe Matice hrvatske, poklanja se zemljište, parcela br. 181 općine Donji grad Zagreb Matici hrvatskoj za izgradnju njezina doma.

Zapisnik Skupštine gradskog zastupstva od 5, 6, i 12. travnja.

6.2.

Građevinska dozvola br. 17657/1886
za dvokatnu kuću na poklonjenom po gradu Zagrebu zemljištu na
Akademičkom trgu.

Gradsko poglavarstvo u Zagrebu, 21. srpnja, 1886.
HAZ GPZ Građevinski odjel 1803

6.3.

Molba gradskom poglavarstvu u poslu gradnje svoje kuće i
prebacivanju građevne linije sa dva nacrtu kuće i nacrtom fasade
MH br. 54/1886

U Zagrebu, 6. maja, 1886.
Nacrti dvokatne zgrade Matice hrvatske Akademički trg 5 graditelj
Ferdo Kondrat, 1886.

6.3a.

Tlocrt prizemlja, II. kata i krovišta
paus papir, crtež tušem, crveno akvarelirano, 550x980 mm

6.3b.

Tlocrt temelja, prvog kata i podruma
paus papir, crtež tušem, crveno akvarelirano, 980x550 mm

6.3c.

Crtež fasade i presjek zgrade
paus papir, crtež tušem, 546x975 mm
HAZ GPZ Građevinski odjel 1803

6.4.

Molba gradskom građevnom i vatrogasnom odboru u Zagrebu za
dodjelu stambene dozvole kao i ustanovljenje kućnoga broja
Zagreb, 16. srpnja, 1887.

stambena dozvola br. 17797/1887
HAZ GPZ Građevinski odjel 1803

6.5.

Panorama Donjega grada, pogled s Lotrščaka
Maksimilijan Methudi, Zagreb, 1886.
litografija, zeleno tonirana, 415x775 mm
sign. d. sred. izv. »Risao M. Methudi«, d. d. izv. »Vlasništvo i naklada M.
Methudia, Natpis: »Dolnji grad Zagreb«
MGZ 2395

6.6.

Zgrada Matice hrvatske Matičina 2 Akademički trg 5 fotografija oko
1900.
MGZ fototeka

6.7.

Pogled s krova Željezničkog kolodvora na Zagreb
fotografija oko 1903.
MGZ fototeka

6.8.

Razglednica Akademičkog trga
Zagreb, 1912.
MGZ fototeka

6.9.

Razglednica Akademičkog trga Zagreb, 1912.
MGZ fototeka

7. Matica hrvatska do 1918. godine

Simbolički dekorativizam pečlice od ilirskog polumjeseca i zvijezde do hrvatske šahovnice — likovna oprema naslovnice Hrvatskog Kola.

7.1.

»Hrvatsko Kolo«
naučno književni zbornik
knjiga I. Izdala Matica hrvatska
u Zagrebu, 1905.
MH

7.2.

Diploma Matice hrvatske
Gjuro Gavrilović proglašen članom zakladnikom
izdana u Zagrebu, 14. listopada, 1910.
papir, bakrorez, 300x400 mm
sign. l. d. »O. IVEKOVIĆ PINX« d. d. »BABIĆ SCULP«
MGZ 3909

7.3.

»Matica hrvatska MDCCXXXII«
Oton Iveković, Zagreb, 1903.
ulje na platnu, 180x252 cm
Sign. d. d. »O. IVEKOVIĆ 1903.«
MH

7.4.

Duro Arnold
predsjednik Matice hrvatske od 1902. do 1908. godine
plaketa o pedesetogodišnjici književnog rada 1924.
Darinka Janda, Zagreb, 1924
MGZ 5330

7.5.

Oton Kučera
predsjednik Matice hrvatske od 1909. do 1916. godine
Lucie Buchmeister Kučera, Zagreb, 1926.
ulje na platnu, 120x100 cm
sign. d. d. »Lucie Kučera Buchmeister 1926.«
Zvezdarnica hrvatskoga prirodoslovnog društva

8. Ljubo Babić
likovna oprema knjiga u izdanju
Matice hrvatske
od 1908. do 1916. godine

8.1.

Silvije Strahimir Kranjčević: *Pjesme*,
DHK, Zagreb 1908. (ilustracije)

8.2.

Eugen Kumičić: *Začudeni svatovi*,
MH, Zagreb 1910.

8.3.

Franjo Bučar: *Povijest hrvatske protestantske književnosti za
reformacije*,
MH, Zagreb 1910.

8.4.

Matija Lisičar: *Prípovjesti*,
MH, Zagreb 1910.

8.5.

Oton Kučera, Stanko Plivelić, Juraj Božičević: *Novovjekni izumi*,
MH, Zagreb 1910.

8.6.

Dinko Šimunović: *Tudnac*,
MH i Matica slovenska, Zagreb 1911.

8.7.

Ante Kovačić: *U registraturi*,
MH, Zagreb 1911.

8.8.

Henryk Sienkiewicz: *Bez dogme*,
MH, Zagreb 1911.

8.9.

Narodne pripovjetke,
Omladinska knjižnica MH, Zagreb 1911. (s ilustracijama)

8.10.

Vladimir Nazor: *Hrvatski kraljevi*,
MH i Matica dalmatinska, Zagreb 1912.

8.11.

Dante Alighieri: *Čistilište*,
MH, Zagreb 1912.

8.12.

Albert Bazala: *Povijest filozofije najnovijeg doba*,
MH, Zagreb 1912.

8.13.

Adela Milčinović: *Bez sreće*,
MH, Zagreb 1912.

8.14.

Dmitrij S. Merežkovski: *Petar Veliki i Aleksej*,
MH, Zagreb 1912.

8.15.

Ante Benešić: *Anakreonika*,
DHK, Zagreb 1913. (s ilustracijama)

8.16.

Branimir Livadić: *Legenda o Amisu i Amilu*,
DHK, Zagreb 1913. (s ilustracijama)

8.17.

Lukša s Orsana: *Jakobinka*,
MH, Zagreb 1914.

8.18.

Ema Božičević: *Čarobni svijet*,
MH, Zagreb 1916. (s ilustracijama)

8.19.

Kraljević Marko: *Narodne pjesme*,
MH, Zagreb 1916. (s ilustracijama)

8.20.

Ljubo Babić
fotografija Olga Clément-Milčinović, razglednica Zagreb, oko 1910.
MGZ, fototeka

Nakladnik
Matica hrvatska

Za nakladnika
Vlado Gotovac

Stručni savjetnik
dr. Agneza Szabo

Autor izložbe
Željka Kolvesbi

Likovni postav izložbe
mr. Mario Beusan

Likovna oprema kataloga i plakata
Luka Gustić

Fotografija
Boris Cufetanović

Računalni slog
Petar i Marko Tadić

Tisak
Tiskara Puljko

Ilustracije korištene u katalogu i na plakatu:
Slova i vinjete iz tiskare Ljudevita Gaja
Prag, oko 1837.
drvo, olovo
MGZ 4376